

איינער פונ'ם אנדערן. אין דעם גאַנצן יאָרהונדערט האָבן ניט מער פון 20—30 פּאַמיר ליעם זיך דאָ באַזעצט. נאָר 1840 — זעלבן די אַנטיסעמיטע אַוטראָן אין אײראָפּע האָבן אַזער אַנגעהויבן שטרעמען מער אידן פון פאַרשידענע לענדער: דױטשלאַנד, פּוילן, רוסלאַנד; אין זיי האָבן זיך דאָ אַנגעהויבן צו פאַרשפּרייטן. דער צענזוס פון 1861 ווײַזט אַ סך חלק פון 361 אידן, וועלכע זײַנען געווען פאַרשפּרייט אין די פּאַלגנדיגע שטעט אין קאַנאַדע :

נידערקערע קאַנאַדע: מאָנטרעאַל, 181; קוועבעק, 140; סַט. רױשאַן, 5; 5; פּרייבורעק, 15; אנדערע פּונקטן, 1 — סױת, 248.

העבערע קאַנאַדע: קינגסטאָן, 2; סטארטינגטאָן, 5; וואָלירנגטאָן, 7; נאַלט, 8; סטראָנאָס, 77; האַמילטאָן, 4; אנדערע פּונקטן 5 — סױת, 103.

די אידישע באַפעלקערונג אין אַזוי געווען זײער אַ קלײַנע אין פּאַרלעיִך מיט דער אנדערער באַפעלקערונג — כּרױז 361 נפּשות, פון אַ סך חלק פון 1,442,265. נפּשות, אַזער צוויי נפּשות פאַר יעדע 10,000 ניט-אידן.

אין די קומענדיגע 10 יאָר אין דער שטראָם פון אײמיראַציע געוואָסן אין די אידישע באַפעלקערונג האָט זיך פאַרדערערט. דער צענזוס פון 1861 ווײַזט אַז דאָ זײַנען געווען 1,186 אידישע נפּשות. עס אין מערקווערדיק, וואָס פון 1861 ביז 1871 אין די אידישע באַפעלקערונג פאַרקלענערט געוואָרן אין קאַנאַדע, קױם דעם צענזוס פון 1871 האָבן זיך דאָ געפונען 1,116 אידישע נפּשות, און די צאָל אידן אין ווידער געשטיגן אין די גאָספּלעגנדיקע צען יאָר. אין 1861 געפינען מיר שוין אַן קאַנאַדע 30,000 אידישע נפּשות, און זײַנען געווען פאַרשפּרייט איבער, כּמעט גאַנץ קאַנאַדע. אײַנזשליכליך פּאַרטיקולאַר און בריטיש קאָלומביאַ. די ערשטע פּראָווינץ מיט 33 און די צווייטע, 104 אידישע נפּשות.

די אידישע אײמיראַציע אין נאָר אין יענער צײַט אלץ געווען קלײַן, אין פּאַרלעיִך מיט די גרופּעס אײמיראַנטן פון אנדערע פעלקער. די אורזאַך אין געווען, אַז צווייטע, וואָס אײראָפּע האָט דאַפּלט מער געהאַט דורכגעלאָסן פּראָספּעריטעט, עס אין דערפאַר, די צײַט פון דאַפּליקאַציע און אײמיראַציע פּערזאָן פון אַ קלײַנער צו דער גרויסער אינז-נאָרד געיען, גרויסע פּעקטוראַציעס און אײַנפירטערונג פון אײַנבאַנען, פון פּראָספּעריטעט ווערט דער אנטוויקעלונג אביזן אײַנזעטיגט, און די צײַטן פון אײַנפירטערע צו עמיגרירן, מירטערדיק און דער אנטוויקעלונג און די אידן האָבן כּעגנאָס, נאָר טאַקע מיט און וועט מער ניט אױפּטײַן: ניט אַכטנדליך דעם גאַנץ פון דער געשיכטע, ניט קיטערנדיק זיך וועגן דער צוקונפט פון זײַערע קינדער און פון זײַערע אידישקייט; ווילגודים באַווייזן זײַער דאַנקבאַרקייט פאַר דער "פּרייהײט" וואָס מ'האָט זײַ געגעבן, האָבן די אידן פון "פּאַספּאָרט" געמאַכט אַ רעגלינע אין זײַ האָבן זיך אײַנגעוואָרפן בינדערטרייט אין די ארעמע פון דעמאָנטן וועלכן האָבן גע-פּריידיקט "אײַספּאַציע", און דער צײַט וואָס זײַ האָבן געמישט "אַנטיאַציע".

נאָכמער, די אידן — די אומחיליקער אַפּטימיסטיס — האָבן געלויבט, אַז די כּוואַליע פון "פּאַנאַציע" וואָס האָט אורזעמלאָס גאַנץ אײראָפּע, אין געווען אַן אַמאָל, און האָבן זיך אײַנגעוואָרפן מיט זײַער גאַנצע לײַדענשאַפּטאַלע באַקייט אין דער נײַער באַוועגונג צו דערנענטערן וואָס שטעלער די "משׁתי-צײַטן".

איינע נאָך די אנדערע, האָבן כּמעט אלע גרעסערע אײראָפּיאישע לענדער אָפּגעשאַפן די לעאַנעס אײַשע באַרגען. עסמירי, ווײַזט אױס, אין געווען דאָס ערשטע לאַנד צו געבן גלייכבאַרעכטיקונג צו אידן. אין 1781 פאַרשפּרייט האָט נאַכ-געפאַלגט און 1791, אדער באַשקױס זײַנען ווידער באַשטימטע געזאַצן, פון קאַנאַס פּיליס, אין 1881, מערעיי — אין 1890, דױטשלאַנד, אין 1848, און ענדלאַך ענגלאַנד, אין 1868 אפילו רוסלאַנד האָט אים א געוויסער מאָס פאַרליכטערט די אידישע לאַנד אין 1804.

הויפט פונעם וועגן געווען ווידער פריינמאכען. "וויל די תשובה פון שטאם און די נאכער אנטקענענונג און געווען ווידער מיטעלאכע, דער בערד מוויס פון ה. ס. מ. ספאוו און גענומען פון עקספּיאטל צו באַזיליאָן זיך און דער צעלעמאניע די מיטלעדיג-דיטישען געזאנגס פאראיין, פון דער פאַרזעצונגס-הילף סאָסיוט, סס. ענדרייס סאָסיוט, סאָפּאָניק לאָדזשע, ברודערלאַכע סאָסיוט, באַמטע און אנדערע, וועלכע האָבן מאַרשירט אין פאַראַר צו דעם פלאַץ וואָס עס האָט געמאַרט געלויבט ווערן דער ווינקלשאַפּטין". סעמעלע האַפּטאָן, וועלכער האָט באַגרייט די שול, האָט זיך אונטער-דריקט: "זענד וואָלט געדינגט, אַז אין אַ קורצער צײַט פון פינף יאָר זאַל מיר אױס-שטעלן אַ מעטלע אין אַזאַ ווילדערניש", און דער האָט אומגעדרױט גרויס באַזייטע-וונג פאַר דעם אױפּבוי פון דער שול.

דער אידישער פרעסטיזש אין געשטיגן פון טאג צו טאג. און די אידן האָבן פאַרנומען אַ חובֿל פלאַץ. אין 1886 אין לאַכאַי פּרעגליין דערעוילט געוואָרן מעאָר פון וויקטאָריאַ, און זײַן ברודער זעליג, אין 1870 דערעוילט געוואָרן אלס מיטגליד פון דער קאַלעניאַלע לעגיסלאַטור, אין נאַנעמבעק פון דעם זעלבן יאָר אין הענרי ניוט, דער אינערער (געבראַר אין ענגלאַנד), דערעוילט געוואָרן אלס מעמבֿר פון דער הע-בער "הויז" פון דער בריטיש קאָלומביא לעגיסלאַטור, און אלס אַזעלכע האָט ער געאַלפּן צו כּרױנינגן די קאַנאַדיע אין דער קאָפּעראַציע, זײַן אַרבעט אין אַנערקענט געוואָרן. וויל אין די וואָסן צום ערעראַלן פאַרלאַגען אין אַטאַווא, אין 1871. אין דער צענזוס פון געוואָרן אײַנשטימויק פאַר אױסגע-פון די צוויי פאַרמאָגן וואָס האָבן פאַרמאָגן וויקטאָריאַ. און אין ווילדער-רעוילט געוואָרן אין 1872.

די פּראָמײַנטע וואָס די ראינקע מענטשן האָבן דערקױכט אין ניט געווען בליז דאָס, און זײַער פּערזענלאַכן באַראַמטער און פּאַסיקייט, נאָר אידן, און אַפּשער מער דער פאַר, וואָס די אידן האָבן געהאַפּט אַנטוויקלען די אַנטײַטע אַנדערסערע און דערעוילט די קאַפּאַציטעט אַנטוויקלונג פון דעם נייעם לאַנד.

און זײַ ווייניגער פּרונץ אין דער איסט, האָבן די אידן פון בריטיש קאָלומביא, ניט געקומען אױף דעם גאַנצן, עס אין געווען קלײַן אין צאָל, אײַנזשטאַנד זיך מיט זײַער גאַנצע אײַגענשאַפּטיקע ענטזעצן און באַזייטענונג אין דער אַרבעט צו בויען בעסטערע טראַנספּאָרטמיטלען, און צו גינדן אַנדערסערע און קאַסע-ציעלע אױס-שטענעמונגען.

די מעגלאַקטייט פאַר אַנטוויקלונג אױפֿן וואַקסאַדער אינדל זײַנען געווען באַרענענדיג, און די ווילקל פון גאַלד — אַנטײַטער, די מער פּראָספּיטע און ווײַס-ענענדיקע מוחות האָבן געעל באַרױען, און די ברעלינגע און הינטערלאַנד פון בריי-מיש קאַלומביאַ, פּאַרסעט געקומען מעגלאַקטייט, און אַ סך פון זײַ ווײַנען אױבער און האָבן זיך באַזעצט אין דער שטאַט וואַקאַדער.

צווישן די ערשטע זײַנען געווען די אָפּטײַטערט, וועלכע האָבן זיך באַר-אײַנגעוואָרפן אין דער אַרבעט וואָס האָט פאַר זײַ געעל געוואונען אַלעמאָנע אַנער-קענענ און פּאַספּאָרטעלע באַרױענען, פון די צוויי ברידער, האָט דײַנע אױסגעווען צו אַמאָל דער מער-פּאַספּאָרטע און אַנערױער. ער אין געווען דער פּערזענליכע פון דער וואָס קאַלעניאַלע אײַגענשאַפּטיקע פּאַפּאַני, פון דער וואַקאַדער און וועטמאָנסיבער טראַמױני פּאַפּאַני; די וואַקאַדער קלוב און פון אַ סך אנדערע געשעפט און דערעוילט ער דײַקונג קאַפּאַני; אַזעלכע מעסיקטױס האָבן ניט געמאכט אַרבייטן אין אַנטײַטערט אַרזאַיאַציעס ווייוד און אױסוויק זײַנען אײַנשטימויק דערעוילט געוואָרן אלס מיטגלידער צום קאָנצע-ראַט (מיט קאַנסול) כּמעט אױס געעל זײַ דער קאַנסול האָט אָנגעהויבן צו עקספּירטירן אין 1886. אין 1888 אין דײַויד דערעוילט געוואָרן מיטאָר און אױסווי — אַנדערפּאַן. דײַויד אין באַטער געוואָרן מיט דעם העכסטן אַמט פון שטאַט פאַר דײַ מעטױנג נאָכאָנאַר, און זײַן פּאַפּולאַריטעט אין געווען זאַר, און די שטאַט האָט אױפּגעשטעלט אין פּאַנענעס אין זײַן כּזער און האָט עס אױפּגעשטעלט אַינ'ס סאַמע גענעטן פלאַץ, אין סטענלי פאַרק.

אנדערע אידן וועלכע זײַנען געווען מעסיק אין יענער צײַט זײַנען: די זאַמס-טערס, ספּענדערט, סאַטראַט, קישלאַנד, לײַזער דײַויד און אַנר.

כאַלד נאָכדעם זײַן די שטאַט אין אײַנפאַרפּאַרט געוואָרן, האָבן די אידן גע-גרינדעט זײַער ערשטע שול (און 1887), אַרבייטע. האָט עס פּונקטאַנערט אלס אַן אַרטאָדאָקסישע שול. אַכט אין יאָר 1890, האָט זי שול אָנגענומען אַ סעמי-רעפּאָר-מירטל באַראַמטער און דער סעפּל געאָנעלע האָט פּונקטאַנערט אלס אַזעלכע ביז עס אין אױסגעבויט געוואָרן די שער צוק שול מיט וועלכער דער סעפּל האָט זיך פאַראייניקט.

אין 1905 האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג פון וואַקאַדער פאַרערטערט מיט דעם אַמקום פון אידן פון די עטער "אַרבייט", ווייניגער פון דער אנדערער ערשטער. ער אין ווידער אַרבייטעשטעלע געוואָרן אַ פּאַנענע כּאַר אַ שטרינג אַרמאָר-דאָסטישער שול, און עס אין געגרינדעט געוואָרן די "צני שטאַט" שול, וואָס האָט עס זיכטערט געמאַכט יאָר און אין ענדלאַך פּאַרנומען געוואָרן פון דער שער צוק שול.

די ערשטע גרופּע אײַמיראַנטן אין ווײַנען

ניט געקומען אױף דעם וואָס זײַ זײַנען געווען אױואַלירט אין דער גאַנצער וועלט, זײַנען די תּשובּה פון ווײַנענ דער געווען באַפאַנט מיט דער לאַגע פון די אידן און רוסלאַנד, "די סאַטסיפּאַ פּיר פּרײַע", דאַפּלעס, ווי אַיט, אַפּשפּרענדיק אלע לײַ-פענדיקע פּאַספּאָרטע, און אַ סך פּאַסיקייט, ניט אַן פּראָטעסט, די אומפּעשלאַכע באַהאַנדלונג פון די אידן און רוסלאַנד.

דורכבלעטערנדיק די "פּיר פּרײַע" פון יענער צײַט, געפינען מיר כּמעט טעג-לאַכע נאַטיגן זײַן די ראינקע :

"ווייניג זאַכן זײַנען אַזוי ווילד פּרונץ זײַן דער קאַפּױנער אָפּן אין וועל-כעו די געזעצן כּונגע די אידן זײַנען געמאַכט געוואָרן אין רוסלאַנד". (מאי 22, 1882).

"סאַספּוטע" — זעלבועדיג אידישע פּאַרעסער האָבן אַרעסטירט אַ מעשאַרדאַ; צו דעם פּראַנצן מיניסטער כּונגע די אומקליפּלעכע רעזולטאָט פון אַרױס-טרייבן אידן".

דעם 28טן מאַי אין אָפּטעררוקס געוואָרן אַ ארטיקל אין מער פון אַ האַלבן קאַלום אַזכּער אַ קעפּל". די לײַד פון אַ רוסישן אידן, וואָ עס ווערט דערצײַלט און די סטודיענטישע דעפּאָרטירט פון אײַנעם, דושאַן אַנטאַיט: "איך קאָן ניט דײַן . . . פון צוג אין אָפּגעשטריכען געוואָרן אין רוסלאַנד".

פּרײַהײַט!

פּונקט ווי דאָס געזעץ

פון אידישער גלייכבאַרעכטיקונג פון 1882 האָט צעבראַכן די קײַמ פון פּאַראַרמיל און האָט געקענט די אידן פּרײַהײַט. פּונקט אױף האָבן די צאַלרייכע אידישע כאַלעקסאַפּעס אױסגעפונען די פּרײַד פון אַמאָל'ער באַפּרייאונג פון וואַסטאַ פּלאַנעניש אין זאַר, דורך גוצן די לאַנדרי באַדינונג.

אזוי ווי די אידן האָבן פּראָגרעסירט

זינט די ערשטע גרופּע אײמיראַנטן אין אַנגעקומען קײַ ווײַנענע מיט פּופּציק יאָר צוריק, פּונקט אױף האָבן אידן די לאַנדריס פּראָגרעסירט, דערפאַר ווײַל מיר האָבן אױסגענוצט יעדע מאָדערנע און וויסנשאַפּטלאַכע מעטאָדע כדי צו מאַכן אינזערע לאַנדריס. פאַר אײַנשטימויען וואָס קאַנען אַפּלאַסן באַהאַנדלען יעדע פּראָבלעם אין וואַשן לײַנענעס. פּײַנג סילק גארמטענס. און אַ וו.

דריי פאַקטן וועגן אונזער באַדינונג —

- עקאָנאָמיש.** אונזער לאַנדרי באַדינונג איז ענדגילטיק שפּאַראַמס. עס אין דאָ אַ באַדינונג וואָס אין צוגעפאַסט צו אײַערע מעגלאַקטײַטן.
- מיד באַשיצן אײַער וועש.** אין אונזער וואַשן גוצן מיר רעגן ווייכע וואַסער פאַר יעדע מולגענס אין יעדן מאל שוויינקען, יעדע שפּיזל סחורה, יעדער קאַליר, ווערט אָפּגעוואַנדערט לױס די וואַשונג קוואַליטעט, כדי צו באַשיצן די פּרײַסטע גארמטענס. די פּילפאַקיע פון לײַנעס מעטאָדע נעמט אַרום אפּילו פאַרבאַהאַלמענע שמוץ, ניט רייכנדיק.
- שפּאַרט צײַט, אַרבעט, זאַר.** די גרעסטע פון אלע לאַנדרי בענעפיטן אין די באַפּרייאונג פון שווערער אַרבעט און זאַר. דאָס גיט אידן עקסמאַר שטונדן צו פאַרברײַנגען מיט אײַער פאַמיליע און באַשיצט אײַער זײַנט אין געזונט.

געווינס פאַרלייכטערונג און וואַסטאַ זאָג און פאַרדראָסן. באַזונט זיך מיט דער לאַנדרי צו געבן אײַן מער פּרײַע צײַט און פּרײַד, טעלעפּאָנירט דעם וואַכאָמען שומר פון אײַערע וועש-די לאַנדרי.

<p>NEW METHOD LAUNDRY LTD. PHONE 37 222</p> <p>NORTH-WEST LAUNDRY LTD. PHONE 96 401</p>	<p>PEERLESS LAUNDRY LTD. PHONE 22 818</p> <p>PIONEER LAUNDRY LTD. PHONE 57 051</p>	<p>RUMFORD LIMITED PHONE 86 311</p> <p>WINNIPEG LAUNDRY LTD. PHONE 27 878</p>
<p>MODERN LAUNDRY & DYE WORKS CO. LTD. — PHONE 26 361</p>		

אַ גרום צו אונזערע אידישע פירנער פון קאַנאַדע

עס גיט מיר גרויס פאַרנעניגן צו האָבן אַיצט די געלעגנהײַט צו אױסדריקן צו אײַך וועלכע רעפּרעזענטירן אַזוי גענצלאַך אַ מיל פון אונזער גוטער דאַמיניאָן, מייע אױפּריכטיקע גוטע וואונשן. צו אונזערע קאַנאַדער פון אידישן גלױבן וועלכע לעבן צווישן אונז לאַמיר אױסדריקן די האַפּענונג, און זײַ וועלן פּאַרזעצן צו זײַן צווישן די פּירער אין די פאַרשיידענע וועגן פון אונזער ציוויליזאַציע. לאַמיר האָפּן אַז דער קעניגלייכיקער רעספּעקט און מאלעראַנגן וואָס וואַקסט שטענדיק צווישן אונזער באַפעלקערונג אין קאַנאַדע וועט פאַרנעמען ווערן צו אַזאַ שטופּע. אַז עס וועט געזאָגט ווערן, און קאַנאַדע אונזער לאַנד דערמעגלאַכט פּרייע אַנטוויקלונג, אױס-ברײַטערונג פון געדאַנק, גליק און פּראָספּעריטעט וואָס קומט פון קעניגלייכיקן רעספּעקט און פאַרשפּענדונקונג.

איר, פונם אידישן גלױבן, וועלכע זײַנען פּרײַע אַדער שפּעטער לעצטנס אַנגעקומען אין דעם לאַנד, פילן מיר זיכער, אַז מיט דער פּירערשאַפט פון די יעניקע וועלכע זײַנען אַדער געקומען פּרײַער פון אידן, וועט אײַנגעפּונדערטעם ווערן אין אײַנקױס פון געדאַנק און ציל וואָס וועט בינדן אונזערע געמײַנאַמע אײַנערעסן און וואוילזײַן.

מיר האָבן אלע דורכגעמאַכט שווערע צײַטן אלס נאַציע, און מיר פּילן אַז אונזערע אידישע בירגער האָבן אונטערגעשטעלט זײַערע פּלייצעס צו טראַגן זײַער חלק פון דער לאַסט. מיט דעם זעלבן צוטרוי ווי די יעניקע פון אנדערע גלױבינג אין קאַנאַדע, מיר זײַנען אַ ציוויליזאַציע אין דעם לאַנד, וואָס מיט אלע מונקעלע פלע וועט האָבן אונז אַרומגערינגלט אין די לעצטע עפּלאַכע יאָר, קאַנען מיר נאָך אלץ געזאָלען ווערן אלס אַ מוסמער פאַר דער וועלט.

T. A. MCGILLIVRAY,
President
MCGILLIVRAY BROTHERS LIMITED
and
YARDLEY & CO. (CANADA) LTD.